

General Valerià Weyler

Valerià Weyler i Nicolau (Palma, 1838-Madrid, 1930), va ser nomenat, ara fa un segle, governador general de Cuba, on es va distingir per la seva duresa i crueltat. Weyler va ser heroi per a uns i criminal per uns altres. Aquest militar del segle XIX passarà a la història com la cara més dura del colonialisme espanyol.

Carnisser, inventor dels camps de concentració, heroi per uns, criminal per uns altres. Així, entre d'altres formes, és conegut Valerià Weyler i Nicolau, "el Tigre de la Manigua", el militar mallorquí més destacat de la història. L'home que fou nomenat governador general de Cuba al gener de 1896 –tot just ara fa un segle– i que ha passat a la història per ser la cara més dura del colonialisme espanyol de finals del segle passat. Carnisser o heroi, el fet és que el general Weyler és una llegenda. Si hagués nascut quatre segles abans, probablement els *fastos* de 1992 l'haguessin recordat com una figura insigne del *descubrimiento*. Arran del primer centenari de la pèrdua de les darreres colònies, probablement passarà desapercbut. En tot cas Valerià Weyler ja és part de la llegenda. A Mallorca, els més vells, recorden haver sentit parlar a pares o avis de les aventures d'aquell soldat que conquistava terres i cors de dones per tot on passava. A Cuba, encara el recorden com exemple de la brutalitat imperialista espanyola. En aquelles terres selvàtiques es va guanyar el sobrenom del Tigre de la Manigua, la selva cubana on Weyler va residir durant anys. La seva fama ha arribat fins avui mateix. Un dels botins de guerra que el 1897 el general s'emportà cap a Mallorca –la cadira d'Antonio Maceo, líder independentista que Weyler va aconseguir derrotar, i matar– encara és reclamada, com a símbol de la lluita per la independència, pel govern de Castro.

Dalt retrat del general Weyler. Baix, caricatura feta per la premsa de Madrid durant el seu comandament a Cuba.

El guerrer. Valerià Weyler –era d'ascendència alemanya– va néixer a Palma l'any 1838 en el si d'una família burgesa, il·lustrada. Son pare, nascut a la península, s'instal·là a Mallorca per exercir la medicina. El jove Valerià va créixer en un ambient amb gust per la lletra i la milícia. Son pare va escriure tractats de medicina i d'història militar. Aquell ambient el portà a entrar a l'Escola d'Estat Major, d'on va sortir als 22 anys com a flamant jove oficial. Una vida sentimental bastant agitada no el desviava de la seva vocació militar: havia sortit de l'escola militar amb el número u de la seva promoció

Home d'acció, s'avorria sobirament a la destinació que li havien donat a la península. Dos anys després de graduar-se, demanà un trasllat voluntari a ultramar. El 1863 s'embarca cap a Cuba. Allà, el primer combat, l'ha de lliurar contra la febre groga, a la qual aconsegueix vèncer. El mateix any passa el bateig de foc a Puerto Rico. Pel seu valor en l'acció a Río Jaina és condecorat i ascendit a tinent coronel. Només tenia 25 anys. Posteriorment viurà entre Puerto Rico i Cuba, fins que el 1868 torna a la península.

Aquell any, a l'octubre, a Cuba es viu intensament l'independentisme. Es produeix un aixecament a la part oriental de l'illa. El jove Weyler, un nom que ja sonava a l'estat major de Madrid com el d'un gran guerrer, és enviat urgentment de retorn al Carib. Va ser el moment en què comença a forjar-se la llegenda del Tigre de la Manigua.

A finals de l'any 1868 Weyler és a les ordres del famós comte de Valmaseda, el general Blas de Villate, que ja destacava per la seva crueltat. El deixeble Valerià no desmereixeria gens del mestre. Organitza una unitat de voluntaris, coneguda com els *Cazadores de Valmaseda*, formada per la crema de la delinqüència de l'illa. No cal dir que allò que ara entenem per drets humans no significava res per aquells *cazadores*. Weyler s'aprofità de la ferocitat d'aquells homes i, una vegada controlats a través del rigorós codi militar, els llança,

er, carnisser o heroi

ARXIU

sempre sota el seu comandament, contra els insurgents. Els mèrits militars el feren ascendir a coronel. Las Tunas (1870), Santa Rita (1871) i Río Chiquito (1872) són algunes de les poblacions que "visitaren" els *cazadores*. Els resultats, sense entrar en detalls escabrosos, foren impressionants i per allà on passava Weyler la insurgència quedava molt malmenada. L'acció de Río Chiquito li va representar un altre ascens. Ni més ni menys que a brigadier –l'equivalència actual a general de brigada– i només tenia 34 anys.

Altres guerres. El 1873 és reclamat des de la península per lluitar contra els carlins. Abans de marxar, però, encara aconseguí una important victòria a Cuba: derrota, i mata, el cap cubà Ignacio Agramonte. De retorn participa en diverses batalles contra els carlins. Noves victòries que li fan guanyar els galons de tinent general. A partir de 1878 comença a ocupar diverses destinacions, tant a Espanya com a les colònies. El 1888 és nomenat capità general de les illes Filipines, on augmentà la seva col·lecció de condecoracions per haver reprimat amb especial duresa i eficàcia el *moros* de Mindanao, al mateix temps que feia obligatori l'ensenyament i ús públic del castellà com a llengua de cultura a l'arxipèlag. El 1891 torna a la península i és nomenat capità general de Catalunya.

La plàcida vida de Valerià Weyler a Barcelona no havia de durar gaire. El 1895 esclata a l'illa de Cuba un gran aixecament independentista. Aquesta ocasió els insurgents són més poderosos. Tres caps lideren la rebel·lió: José Martí, Máximo Gómez i Antonio Maceo. El

D'esquerra a dreta, el general Martínez Campos, l'antecessor de Weyler, que fou destituït per ser massa tou; José Martí, líder independentista cubà i William McKinley, president dels EUA mentre Weyler era a Cuba. Baix, a l'esquerra, Máximo Gómez, i a la dreta, Antonio Maceo, els altres dos dirigents de l'aixecament antiespanyol a Cuba. Maceo va morir lluitant contra Weyler.

primer a la zona oriental i els altres dos cap al centre i a occident. Maceo, al capdavant d'un exèrcit irregular, arribà fins la zona més occidental, la més rica. El pas dels independentistes, anomenats "*insurrectos*" pels espanyols, era marcat pels incendis que deixaven al seu darrere. Les vies fèrries eren sistemàticament destruïdes, calaven foc a les plantacions i les cases –vertaders palaus– dels hisendats... El pànic entre els espanyols era generalitzat. El governador, el general Martínez Campos, es va negar a posar en pràctica mesures dràstiques de repressió indiscriminada contra la població. Però a Madrid el govern conservador de Cánovas del Castillo ja havia pres una decisió: calia contestar la guerra amb la guerra. A qui encomanar aquella desagradable i terrible tasca? Se-gurament cap membre d'aquell

ARXIU

ARXIU

A l'esquerra, un cap cubà al seu campament (1896). Baix, Weyler, a Cuba, llegeix l'*'Heraldo de Madrid'* un diari que el criticava durament. Caricatura de Weyler (1896) que al·ludeix al nombrós exèrcit de què disposà per posar fi a l'aixecament independentista.

govern, ni cap alt comandament militar ho va dubtar un sol instant: a un general mallorquí de 57 anys que, a pesar del pas del temps, no havia perdut gens del seu caràcter. Així, el general Valerià Weyler, el 19 de gener de 1896 era nomenat –en el moment en què, entre altres honors, ja era senador vitalici– governador general de Cuba.

Arriba a l'Havana el 10 de febrer de 1896. No perd el temps. Decreta que els delictes que comportassin la pena de mort o cadena perpètua –els insurgents, per exemple– fossin jutjats de forma sumaríssima. Decreta la censura prèvia a la premsa. Decidit a fer complir l'ordre de Madrid aprofita l'especial geografia de l'illa –molt estreta i llarga– i ordena començar la construcció de "*trochas*": línies fortificades que uniria de nord a sud l'illa. Així els insurgents no tendrien llibertat de moviments. Ben aviat la tàctica de les *trochas* dona els seus fruits. La primera que construeix està destinada a aïllar la zona occidental, la més rica. Ho aconsegueix i els independentistes, amb el seu cabdíl Maceo al davant, queden acorralats davant Weyler. El mallorquí concentra totes les forces que pot en aquella zona i ataca l'enemic. El resultat va ser esfereïdor: milers i milers de morts, la principal ciutat –Pinar del Río– completament destruïda. Després de les pluges de l'estiu, i amb Maceo completament acantonat, el venç definitivament: el cubà mor quan intentava passar la *trocha*. La mort del líder insurgent va ser rebuda a Espanya amb mostres d'alegria generalitzada. A Mallorca es fan concentracions públiques, pastissers fan pastissos especials al·lusius a la gran victòria... El mateix Weyler va dir que aquell episodi era el començament de la fi de la revolta.

El 21 d'octubre del 96 Weyler havia ordenat la posada en pràctica de la reconcentració. Es tractava, en síntesi, d'una concentració massiva de persones als pobles i ciutats que estaven sota control militar espanyol. No hi podia haver ningú en zones despoblades: el delicte era de rebel·lió. I això comportava judici sumaríssim i,

"Brindo por la noble España y la vergüenza torera; o yo doy fin de ese toro, o a mí me mata la fiera."

en quasi tots els casos, la mort. Entre els poblats no es podien transportar queviures. No cal dir que la massificació dels pobles dugué com a conseqüència ràpida una manca d'aliments i múltiples malalties. Els resultats foren entre 200.000 i 300.000 morts en un any i mig. Quan Weyler va veure els terribles resultats de la reconcentració, va suavitzar un poc les mesures, però no les va aturar. De fet, durant el 1897 les va estendre a tota l'illa.

Les protestes americanes anaven *in crescendo*. La premsa sensacionalista americana, els diaris de Hearst i Pulitzer sobretot, el dibuixaven com un gran assassí. Ell, en realitat només feia el mateix que als EUA havien fet Sherman durant la guerra de secessió o Custer i d'altres generals a les guerres índies.

A Madrid, mentrestant, Cánovas era assassinat i hi havia un nou govern, liberal. Sensible a les pressions americanes, el nou executiu espanyol destitueix el general Weyler al maig de 1897.

Abans de morir, encara tendria temps de reprimir els anarquistes catalans, com a capità general del Principat (1920) i d'intentar una rebel·lió contra la dictadura de Primo de Rivera el 1926. El 1930, als 92 anys, moria a Madrid el Tigre de la Manigua. **Miquel Payeras**